

Atasözü Nedir Atasözlerinin Özellikleri

Atasözlerimiz atalarımızın uzun deneme ve gözlemlere dayanarak söylemiş oldukları, halka mal olmuş kısa ve özlü sözlerdir. **Atasözleri** milletimizin ortak düşüncelerini, tutumlarını, duyularını belirtir, bize yol gösterirler.

Atasözlerinin Özellikleri Maddeler Halinde Nelerdir?

Gelenekle yerleşmiş olan atasözlerinin belli özellikleri vardır:

1. Atasözleri kısa ve özlü sözlerdir. Anlatılmak istenen sayfalarca söz bir atasözle kısaca anlatılabilir.

• **Alim unutmuş kalem unutmamış:** Yazılmayan şeyler çabuk unutulur. Bu da insanların başarısına etki eden bir faktördür.

• **Büyük lokma ye büyük söz söyleme:** Büyük ve yerine getirilmeyecek söz vermek insanı kötü durumlara düşürür.

• **Çam sakızı çoban armağanı:** Mütevazı hediyeler için kullanılan bir ifadedir. Fazla malı mülkü olmayan kimsenin vereceği hediyein maddi değeri fazla olmaz. Zaten önemli olan da armağanın maddi değeri değil de kişinin samimiyetidir.

2. Atasözleri atalarımızın uzun deneme ve gözlemlere dayanarak söylenmiş oldukları, halka mal olmuş sözlerdir.

Araba devrilince yol gösteren çok olur: İnsanlar, kötü duruma düştükten sonra onlara nasihat eden çok olur.

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır: Mart ayında şiddetli soğuklar olur. İnsan dışarı çıkamaz. Yakacak da azaldığından insan kazma kürek sapı yakmak zorunda kalır.

3. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Atasözlerini meydana getiren kelimeler ya da kelimelerin yeri değişemez. Yani aynı anlamda da olsa kelimelerin yerine başka kelimeler konulamaz. Mesela, “*Derdini saklayan derman bulmaz.*” atasözündeki derman yerine ilaç kelimesi getirilemez. “Yine alet işler, el övünür,” atasözünde kelimelerin sırasını değiştirerek “El övünür, alet işler.” biçiminde söyleyemeyiz.

4. Atasözlerinin çoğu bir iki cümledir. Daha uzun olanları azdır. Aba vakti yaba, yaba vakti aba. Alıcı kuşun ömrü az olur. Balık baştan kokar. Rüya gibi geldi geçti. Sabah ola, hayır ola. Can boğazdan gelir.

5. Atasözlerinin çoğu mecaz anlamlıdır. Mesela, “Mum dibine ışık vermez.” atasözü “Bir kimse başkalarına yaptığı iyiliği, yardımını yakınlarına yapmaz.” anlamında kullanıldığından mecaz anlamlıdır.

6. Bazı atasözleri gerçek anlamlıdır, ‘Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır,’ atasözü ifade edilenden başka bir anlam taşımadığı için gerçek anlam taşımaktadır.

7. Bazı atasözleri hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda söylenir. Ama bu tür atasözlerinde

kastedilen anlam çoğunlukla mecaz anlamdır. "Ne ekersen onu biçersin." atasözünün hem gerçek hem de mecaz anlamı vardır.

8. Atasözleri genel ve kesin yargılar içerir. Bir atasözünün içerdiği anlam toplumun büyük kesimini kapsar. Gelen gidene rahmet okutur.

9. Atasözlerinin çoğu öğüt verici, yol gösterici bir nitelik taşır. Karıncadan ibret al, yazdan kışı karşıla.

10. Atasözlerinde açık ve sade bir anlatım vardır. Aman diyene kılıç kalkmaz. Vakit nakittir. El elden üstündür.

11. Atasözleri bir milletin zekâsını, olaylara bakışını, duygu ve düşüncelerini, hayallerini, korkularını, ümitlerini yansıtır.

12. Atasözleri bir milletin örf, âdet, gelenek ve göreneklerini yansıtır.

13. Atasözlerinin bir kısmı **kafiye**lidir. Çingene ciğer pişirir; yemeden karnın şişirir.

14. Atasözleri anonim sözlerdir.

15. Bazı atasözleri tabiatta olan değişiklikleri gözlemler sonucunda veciz bir biçimde ifade ederler. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi. Palamut çok biterse kış erken olur.

16. Bazı atasözleri halk arasında kabul görmüş inanışları, benzetmeleri ifade eder. Akacak kap damarda durmaz.

17. Atasözlerinde en çok geniş zaman kipi, kimi zaman da emir kipi kullanılır. Diğer kipler atasözlerinde daha az kullanılmışlardır.

A İLE BAŞLAYAN ATASÖZLERİ

Aba vakti yaba, yaba vakti aba: İnsan, gereksinim duyduğu şeyleri gerektiğinde ve ucuz olduğu zaman satın almalıdır. Mesela; kışlık elbiselerini yazdan almalı.

Abanın kadri yağmurda bilinir: Bir nesnenin asıl kıymeti; ancak ona en çok ihtiyaç duyulduğu zaman anlaşılır.

Abdal ata binince bey oldum sanır, şalgam aşa girince yağ oldum sanır: Görmemiş bir kimse rastgele layık olmadığı bir duruma erişse sanki bu durum kendisinin hakkıymış gibi aptalca gururlanır.

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz: İnsan sevdiği bir işi tekrar etmekten ya da uzun süre yapmaktan usanç duymaz.

Abdala malum olur: Abdallar saf ve temiz kalpli insanlardır. Bu yüzden onların yakın gelecekte olacak bazı hadiseleri haber verdiklerine inanılır.

Abdalın dostluğu köy görününceye kadar: İşini halletmek için size yakınlaşan kişi daha başka yollar bulduğunda sizinle ilişkisini keser.

Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır (yolda olur): Çıkarını düşünen kişinin yakınlığı işini

halledinceye kadardır.

Acele giden ecele gider: Bir işte çok acele etmek, aceleci davranmak işin olumsuz biçimde sonuçlanmasına yol açabilir. Acelecilik insanı ölüme götürür.

Acele işe şeytan karışır: Düşünüp taşınmadan, çabuk davranılarak yapılan işten iyi sonuç beklenmemelidir; o iş ya yanlış ya da bozuk olur.

Acı patlıcanı kırağı çalmaz: 1. Hayatta pek çok zorlukla karşılaşmış kimseler daha sonra karşılarına çıkan zorlukları kolayca atlatabilirler. 2. Kıymet bakımından çok değerli nesnelere kimse dokunmaz, bu yüzden bu nesnelere zarar görmezler.

Acıkan doymam (sanır), susayan kanmam sanır: Uzun bir süre bir şeyin yokluğunu çeken kimse, bir zaman sonra o şeyden ne kadar çok elde etse de yine de kendisine yetmeyeceğini sanır.

Aç ayı oynamaz: Kendisiyle kazanç sağladığınız hayvan ya da insanın ihtiyaçlarını karşılamazsanız o da sizin işinizi yapmaz.

Aç tavuk (düşünde) kendini buğday (arpa, darı) ambarında sanır (görür): Yoksul her zaman zenginlik hayali kurar.

Açık yaraya tuz ekilmez: Yarası taze olan birinin üzüntüsü, bir takım söz ve davranışlarla arttırılmamalıdır.

Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna: Sır gizli tutulmalıdır. Dosta bile söylenmemelidir. Söylenirse o da ağzından kaçırabilir ya da yakınına anlatabilir.

Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü: Karşındakini kızdırarak senin hakkında kötü sözler sarf etmesine, kötü şeyleri ortaya koymasına müsaade etme. Yanlışta ısrarcı davranma zarardan başka bir şey getirmez.

Adam adama gerektir, tosbağaya hanesi: Kaplumbağa için sırtındaki kabuğu nasıl lazımsa, insan için de insan o derecede lazımdır.

Adamın iyisi iş başında belli olur: İnsanın kalitesi, çalışmasına bakılarak belirlenir.

Adamın tersine giderse işi, muhallebi yerken kırılır dişi: Bir insanın işi eğer ters gidecekse hiç beklemediği yerde onu zarara uğratabilecek işler başına gelir.

Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur: İnsan, nasıl bir karakterdeyse onun çocuğu da ona benzer.

Ağaç kökünden kurur (çürür, yıkılır): Kurulu bir düzen ancak temelinden yıkılırsa bozulur.

Ağacı kurt, insanı dert yer: Ağacı içindeki kurdun yiyip çürütmesi gibi insanı da dert yer bitirir.

Ağaç yaş iken eğilir: İnsan, küçük yaşlarda iyi ya da kötü alışkanlıklar kazanır. Daha sonraki yaşlarda yenil alışkanlıklar kazanmak ya da eskilerini bırakmak zordur. Bu yüzden kişilerin eğitimine küçük yaşta başlanmalıdır.

Ağaçtan maşa olmaz: Bazı kişilerden veya malzemelerden yapamayacakları işi beklemek yanlış olur.

Ağır giden dağlar ağar: Bir işi yaparken acele etmeden dikkat ve itina gstererek ilerleyen en zor işlerin bile üstesinden gelir.

Ağlamayan çocuğa meme vermezler: Sesini yükseltmeyen kimseye hakkını vermezler.

Ağlarsa anam ağlar, gerisi (başkası, kalanı) yalan ağlar: Kişinin derdini gönülden paylaşan tek kişi annesidir. Anneden başka kimse başkasının derdine annesi kadar üzülmez.

Ağlatırsa Mevla, birgün güldürür: Sıkıntı çekilen anlarda aşırı mutsuz ve ümitsiz olmak doğru değildir; zira insan sabrederse Allah bir gün insanı o durumdan da çıkarır.

Ağlayanın malı gülene hayır etmez (yaramaz): Kötü bir durum sonucu malını yitiren kimsenin malı kime geçerse geçsin ona hayır etmez.

Ak akçe kara gün içindir: Durumun iyi olduğu zamanlarda, zor zamanlar için yatırım yapmak gerekir.

Akacak kan damarda durmaz: Kişinin alın yazısında bir zarara uğramak varsa, hiçbir güç bunun önüne geçemez.

Akıl için yol birdir: Bir mesele için uğraşan kimselerin sonuçta ulaşacakları doğru aynıdır.

Akıl yaşta değil, baştadır: Akıl yaşın artmasıyla azalıp çoğalmaz, yaşlılardan daha akıllı gençler de vardır.

Akıllar pazara düşmüş herkes kendi aklını almış: Hiç kimse kendi aklından şikayetçi değildir.

Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır: Akılsız dostun insana vereceği zarar çok büyüktür. Bu sebeple akıllı düşman, akılsız dosta tercih edilir.

Akılsız başın cezasını (cezasını) ayak (ayaklar) çeker: 1 * İnsanlar, düşüncesizce bir işi yaptıkları zaman onun maddi cezasını da çekerler. 2. Baştakilerin yanlış kararlarından kaynaklanan sıkıntıların sonuçlarını o işte çalışanlar çeker.

Ak koyunun kara kuzusu da olur: İyi ana - babadan kimi zaman kötü huylu çocuklar da olabilir.

Ateşle barut yana yana durmaz: Birbirini olumsuz etkileyeceği önceden bilinen şeylerin \ kişilerin yan yana durması beklenemez.

Atın ölümü arpadan olsun: Bazıları yediği bir şeyin ya da yaptığı bir işin kendilerine zarar vereceğini bilseler dahi o işi yapmaktan geri durmazlar.

Ava giden avlanır: Bir başkasına zarar verme planlarını kurgulayanların başına kurguladığı şeylerin gelmedi durumudur.

Ayağını sıcak tut, başı serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin: Hastalıklardan korunmak, kendimize zarar vermensek istiyorsak, ayağımızı sıcak tutmalıyız. Aynı şekilde olur olmaz şeyleri sıkıntı konusu yapmamalı, üzüntü ve kederden uzak durmalıyız.

Ayağını yorganına göre uzat: Eldeki imkanlara göre davranmak lazımdır.

Az olsun, öz (uz) olsun: Yaptığımız işi az da olsa kaliteli ve nitelikli olmalıdır.

Az veren candan, çok veren maldan: Malı mülkü olmayan, durumu zayıf olan kimselerin verdiği ufacak şeyler bilş büyük bir hayırdır. Az yaşa çok yaşa akıbet gelir başa: Er ya da geç insahlar bu hayata bir gün mutlaka veda edecektir. Bu sonuç herkes için beklenen ve bilinen sonuçtur. Bunun içm de hazırlık yapmak lazım. Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz: İnsan elinde olanla yetinmeli, şükretmelidir. Aksi hâlde bir gün gelir elindekini de kaybedebilir.

Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez: Küçük şeylerin değerini bilmeyen, büyük şeyler elde ettiği zaman onlardan gerektiği gibi faydalanamaz.

Azıcık aşım, kaygısız (ağrısız, kavgasız) başım: İnsanın elindekiyle az da olsa, yetinmesi anlamına gelir.